

MIROSLAW SUŁEK

*Prognozowanie i symulacje międzynarodowe*Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR,
Warszawa 2010, s. 213

(Jacek Zaleśny)

RECENZJE

Rolą nauki jest nie tylko opisywanie i wyjaśnianie zjawisk i procesów, które już miały miejsce, ale także poszukiwanie odpowiedzi na pytanie, co się wydarzy w krótkim, średnim, w długim horyzoncie czasowym. Przedmiotowy wątek jest szczególnie istotny w obszarze stosunków międzynarodowych, gdzie prognozowanie i symulowanie zdarzeń należy traktować jako kluczowy instrument świadomego uczestnictwa w stosunkach międzynarodowych bez względu na to, czy bierze się w nich udział jako państwo, organizacja międzynarodowa czy korporacja transnarodowa.

Problematyce prognozowania i symulowania międzynarodowego jest poświęcona recenzowana publikacja autorstwa Profesora Mirosława Sułka. Nie bez znaczenia – co znalazło gruntowne przełożenie na wysoką jakość recenzowanej publikacji – jest zaznaczenie już w tym miejscu, że Profesor

Mirosław Sułek to nie tylko analityk studiów strategicznych, ale zarazem ekonomista i prakseolog o zainteresowaniach badawczych z pogranicza nauk ekonomicznych, politycznych i wojskowych. Ta *sui generis* interdyscyplinarność prac badawczych Autora czyni prowadzone badania kompletnymi, zogniskowanymi na kluczowych dziedzinach stosunków międzynarodowych.

Jak zaznacza Autor, prognozowanie stosunków międzynarodowych można ujmować co najmniej dwójako: jako prognozowanie działowe (prognozowanie międzynarodowych stosunków politycznych, gospodarczych, wojskowych czy społecznych) oraz jako prognozowanie stosunków międzynarodowych ujętych syntetycznie. W recenzowanej książce Autor zdecydowanie przyjął to drugie podejście badawcze. Sprowadza je do kilku tez.

Na stosunki międzynarodowe patrzy jako na element stosunków międzyludzkich będących sferą realizacji potrzeb jednostek zorganizowanych w mniejsze lub większe grupy i korzystających ze swoich możliwości w całokształcie ujawniających się interesów. Za głównych uczestników stosunków międzynarodowych uznaje przede wszystkim państwa jako terytorialnie zorganizowane zbiorowości ludzkie będące aktorami stosunków międzynarodowych, wyposażone w zasoby, rozum i wolę realizacji swych odwiecznych celów, tzn. przetrwania (bezpieczeństwo), rozwoju (bogactwo) i chwały.

Stosunki między jednostkami politycznymi to przede wszystkim stosunki sił i interesów. Przyjmują one trzy formy: współpracy, walki i rywalizacji. Ujmowanie stosunków międzynarodowych jako stosunku sił to kluczowa oś wywodów prowadzonych przez Autora. Na czoło rozważań wysuwa on problematykę potęgi jednostek politycznych, czyli zsyntetyzowane możliwości gospodarcze, polityczne, militarne i duchowe, określające ich pozycję i rolę na arenie międzynarodowej, a także ich politykę zagraniczną i wewnętrzną. Wskazuje, że jednostki polityczne żyją w świecie ograniczonych zasobów. W związku z tym dążenie do realizacji odwiecznych celów przejawia się na zewnątrz jako dążenie do realizacji swoich interesów, co daje się zsyntetyzować jako dążenie do maksymalizacji swojej potęgi. Następstwem podejścia syntetycznego jest skłonność do ujęć modelowych i ilościowych.

Fakt, że najważniejszą cechą stosunków międzynarodowych jest układ sił, kieruje uwagę badaczy nie tylko na syntetyczne ujęcie takich kategorii, jak potęga jednostek politycznych, ale pozwala także opisać pochodne charakterystyki układu sił, takie jak stabilność, polaryzacja, napięcia polityczno-militarne, bezpieczeństwo międzynarodowe.

Za ogólną podstawę prognozowania stosunków międzynarodowych Autor uznaje teorię stosunków międzynarodowych. Jak zaznacza, choć nie jest ona całościowa, spójna, powszechnie podzielana, to mimo wszystko poziom uzyskanej zgodności nie jest mały. Jakie wobec tego są przesłanki i możliwości rozwoju prognozowania stosunków międzynarodowych? Często uważa się, że nie można badać tego, czego nie ma, czyli przyszłości. Na tej samej zasadzie – podkreśla M. Sułek – można byłoby przyjąć, że nie ma również przeszłości. W historii zachodziły określone wydarzenia, ale jakie dokładnie, tego do końca nie wiemy. Dysponujemy pewnymi danymi, na podstawie których usiłujemy zrekonstruować przeszłość, nazwać ją i ocenić, ale przychodzi to z trudem, nawet jeśli przeszłość jest całkiem świeża. Podobnie jest z przyszłością. Dysponujemy wieloma danymi, dzięki którym staramy się określić, jaka będzie przyszłość, ale – podobnie jak w wypadku historii – wiemy o niej stosunkowo niewiele. W samym prognozowaniu chodzi nie tyle o to, aby przewidzieć konkretną przyszłość, bo to jest niemożliwe, ale aby stymulować myślenie o niej, o jej wariantach i opcjach, o szansach i okazjach roz-

wojowych, o barierach i zagrożeniach, o skutkach, zwłaszcza tych nieplanowanych, niepożądanych. Rzecz w tym, aby poprzez prognozowanie przygotowywać się na procesy, jakie mogą mieć miejsce w przyszłości.

W książce *Prognozowanie i symulacje międzynarodowe* kładzie się nacisk na uporządkowanie zagadnień terminologicznych, wypracowanie spójnej wewnętrznie siatki pojęć właściwych dla prognozowania i symulowania międzynarodowego. Czyni się dysfunkcją między poszczególnymi kategoriami decyzyjnymi po to, aby właściwie zrozumieć istotę każdej z nich. W kolejnych rozdziałach publikacji przedstawia się relacje między prognozowaniem a planowaniem; prognozowaniem a prawidłowościami, cyklami i trendami. Klasyfikuje się metody prognozowania (ekstrapolacja, analogia, oceny eksperckie – heurystyczne, morfologiczne, metody scenariuszy, modelowanie i symulacje). Odrębny blok rozważań jest poświęcony modelowaniu i pomiarowi w prognozowaniu i planowaniu stosunków międzynarodowych, przy tym Autor w sposób klarowny prezentuje podstawowe modele pomiaru potęgi państw, dokonuje oceny przydatności w planowaniu każdego z nich.

Za najważniejszą cechę stosunków międzynarodowych Autor uznaje układ sił – jego dynamikę i logikę. Dlatego też jemu poświęca w recenzowanej książce szczególną uwagę. „Układ sił” to tyle, co uporządkowany zbiór elementów i relacji między nimi. Elementami są podmioty stosunków międzynarodowych (państwa, narody czy organizacje międzynarodowe),

które są źródłem „siły”. Za „stosunek sił” Autor uznaje przede wszystkim „stosunki potęg” lub „stosunki narodowych możliwości”. Termin „siła” użyty w wyrażeniu „układ sił” odnosi do siły określanej jako „potęga”. Ponieważ siła (potęga) jednostek politycznych jest pojęciem ogólnym, to aby wyrazić dokładniej opisywaną sytuację stosuje się także – również dalekie od precyzji – terminy, jak: moc, potencjał, zasób możliwości, wskazując często na źródło lub narzędzie (potęga militarna, gospodarcza, kulturalna, polityczna; potęga zrealizowana, domniemana, postrzegana; potencjał ogólny, geopolityczny, militarny, gospodarczy). Gdyby przyjąć, że każdemu z powyższych terminów dałoby się przypisać jakieś znaczenie, to układ sił tworzyłby ogromną liczbę relacji, których nie sposób byłoby zoperacjonalizować ani ściśle opisać. Pozostaje więc – dowodzi Autor – stosowanie podejścia uogólniającego, syntetycznego. Naturalnym następstwem podejścia syntetycznego jest z kolei skłonność do posługiwania się ujęciami modelowymi i ilościowymi.

W pracy układ sił jest opisywany poprzez dwa główne wymiary: równowagi-nierównowagi oraz symetrii-asymetrii. W wyniku ich połączenia otrzymujemy cztery typy układu sił: równowaga symetryczna, równowaga niesymetryczna, nierównowaga symetryczna oraz nierównowaga niesymetryczna. Zaprezentowane typy stosunków międzynarodowych, wydzielone ze względu na układ sił i jego charakter, mogą służyć – dzięki uwzględnieniu struktury głównych składników potęgi dla poszczególnych państw

– ilościowym analizom typów równowagi. Owocne mogą się okazać także modele polaryzacji/koncentracji korzystające ze wskaźników koncentracji potęgi w systemie. Rozkład bowiem potęgi w systemie najważniejszych państw świata jest determinantą ich ról międzynarodowych oraz ogólnych warunków bezpieczeństwa.

W planowaniu stosunków międzynarodowych i strategii bezpieczeństwa wykorzystuje się nie tylko prognozowanie, modelowanie i pomiar, ale także scenariusze, symulacje i gry decyzyjne. Im też poświęca się należne miejsce w recenzowanej książce. Pokazuje się cele poszczególnych narzędzi badawczych, możliwości poznawcze z nimi związane.

Recenzowana publikacja to podręcznik przeznaczony zasadniczo dla studentów stosunków międzynarodowych oraz nauk politycznych. Z tego też względu na szczególne podkreślenie zasługuje przejrzysta struktura pracy, klarowny tok wywodu. Precyzyjne wydzielenie wątków połączone z jasnym ich omówieniem sprawiają, że książkę *Prognozowanie i symulacje międzynarodowe* należy traktować jako podręcznik obowiązkowy dla tych wszystkich, którzy są zainteresowani poznaniem i zrozumieniem metod i technik prognozowania i symulowania w stosunkach międzynarodowych, tak w ich teorii, jak i praktyce.

Jacek Zaleśny